

TÜRKMENLİĞİN DİASPORİK TEMSİLLERİ: İSTANBUL'DA YAŞAYAN KERKÜKLÜ TÜRKMENLERDE GÖÇ, KİMLİK VE ENTEGRASYON

İrfan ÖZET¹

ÖZET

Bu çalışmada, İstanbul metropolündeki diasporik bir cemaat olarak Kerküklü Türkmenlerin etno-kültürel özellikleri ile birlikte, göç ve entegrasyon deneyimlerinin saptanması amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle, Türkmen grubun modern Irak tarihi boyunca yapısal düzeydeki deneyim alanlarına odaklanılmıştır. Şiddetin merkezde olduğu topluluklar arası hegemonik rekabet, dönem boyunca Türkmen grubun istikrarlı olarak “göç” seçeneğine başvurmasına neden olmuştur. Bu çerçevede topluluğun metropol ortamındaki varlığı, “diaspora” literatüründen yararlanılarak, kavramsallaştırılmaya çalışılmıştır. Nicel yöntemeye dayalı olarak gelişen uygulamalı araştırmada anket tekniğinden yararlanılarak, diasporik deneyimin “göç”, “kültür” ve “politik” sahalardaki görünümüne odaklanılmıştır. Bu çerçevede göç sürecinin travmatik mirasının, diasporik topluluğun anavatanla ilgili eğilimlerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Diğer taraftan göç sürecinin diğer ayağı olan metropol ortamındaki deneyimlere gelindiğinde, entegrasyonu işaret eden hayli yoğun veriler ortaya çıkmıştır. Entegrasyon sürecini kolaylaştıran dinamiklerin başında, “yerli toplum” ve Türkmenler arasındaki etno-kültürel ve dinsel düzeydeki ortaklıklar yer alır. Aynı zamanda diasporik topluluğun kent bünyesinde geliştirdiği “sosyal sermaye” ve “dayanışma ağları” da, entegrasyonu kolaylaştıran diğer faktörlerdir. Son olarak araştırmada, topluluğun kültürel kimlik hanesinin ilk sırasında “Müslüman” kimliği yer almaktadır. Ancak konu, diasporik topluluğun “siyasal eğilimleri” ve “tercih ettiği toplum-devlet modeli”ne geldiğinde; temel referansların *milliyetçiliğe* kaydığı görülür.

Anahtar Kelimeler: Diaspora, etno-kültürel kimlik, sosyal sermaye, entegrasyon

DIASPORIC REPRESENTATIONS OF TURKMEN: MIGRATION, IDENTITY AND INTEGRATION IN KERKUK TURKMEN LIVING IN ISTANBUL

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the immigration and integration experiences of Kirkuk Turkmen as a diasporic community in the metropolis of Istanbul. The study focused primarily on the areas of experience at the structural level throughout the modern Iraqi history of the Turkmen Group. The inter-community hegemonic competition, in which violence is at the center, caused the Turkmen group to resorted to the “migration” option during the period. In this context, the existence of the community in the metropolitan environment, using the “diaspora” literature, was tried to be conceptualized. In the applied research which develops based on quantitative method, survey technique is used to focus on the appearance of diasporic experience in the fields of “migration”, “culture” and “politics”. In this context, the impact of the traumatic heritage of the migration process on the motherland trends of the diaspora community has been determined. On the other hand, when it comes to experiences in the metropolitan area, the other pillar of the migration process, there has been considerable data showing integration. Among the dynamics that facilitate the integration process are the “indigenous society” and the partnerships between the Turkmens at the ethno-cultural and religious level. At the same time, the “social capital” and “solidarity networks” developed by the diaspora community within the city are other factors that facilitate integration. Finally, during the first phase of the community's cultural identity, the “Muslim” identity appears. However, when it comes to the “political tendencies” of the diaspora community and the “preferred model of society-state”, it is seen that the basic references shifted to nationalism.

Keywords: Diaspora, ethno-cultural identity, social capital, integration.

¹ Dr. Sosyolog. MEB., E-Posta: vizyon24@hotmail.com

GİRİŞ

Anadolu coğrafyasının başat topluluklarından Türkmenlerin mekânsal varlığı, aynı zamanda bu coğrafyayı da aşan bir kapsama sahiptir. Türkmenler, bugün Anadolu dışında Orta Asya'dan, Ortadoğu'ya ve hatta Balkanlara kadar yerleşik bir topluluktur. Ancak Türkiye ekseninde, teritoryal sınırların ötesindeki Türkmenlik gerçeğiyle karşılaşılması, daha çok bölgedeki siyasal-toplumsal gerilimlerin zirveye çıktığı dönemlerde gerçekleşir. Bir arada yaşama deneyimini sınırlandıran çatışma süreçlerinde kitleler, etnik/kültürel/dinsel ortaklıkları gözeterek çevre ülkelere yönelmektedir. Ortadoğulu Türkmenler de, bünyesinde yer aldıkları Baas rejimlerinin (Irak, Suriye) politik krizleri boyunca, dış göçe maruz kalmış diasporik topluluklardan biridir.

Günümüz Anadolu coğrafyası, Ortadoğulu Türkmen diasporanın göç güzergahında merkezi yeri kapsamaktadır² (Hashim, 2006, s. 371). Özellikle Türkiye'nin en büyük kenti olan İstanbul, yoğun iç göçle birlikte, anavatanlarından kopmak zorunda kalmış Ortadoğulu Türkmen diasporanın yeni yaşam alanı haline gelmektedir. Metropol, kısa sürede Türkmenlerle birlikte farklılaşan diasporik grupların yer bulduğu bir yaşam alanı haline gelmiştir.

Somersan'a göre, metropolün ulusaşırı cemaatlerin temerküz alanına dönüşümü; yersizleştirilen, yurtsuzlaştırılan diasporik nüfus gruplarının yaratılması ile oluşuyor. Bir yandan "ev" ile ulusaşırı cemaat arasında yeni tür ilişkiler geliyor; diğer yandan da küreselmeye yatkın farklı kimlikler ortaya çıkıyor (Somersan, 2004, s. 156). Nitekim kente yönelik bu göçlerde ekonomik motivasyonlarla birlikte, kültürel kimliğe dönük yönelimler de kendisini göstermektedir. İstanbul'un giderek küreselleşen ekonomik imkanları dışında, "Türk" ve "Müslüman" kimliği de, Türkmenlerin kenti tercih etmelerinde önemli rol oynamaktadır.

Biz de bu çalışmada, 20. Yüzyılın son dilimlerinden itibaren Ortadoğu'daki sosyo-politik gerilimlerin etkisiyle İstanbul metropolüne göç etmiş Kerküklü Türkmen diasporanın yaşadığı göç sürecinin topluluk üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz. Diğer taraftan göçmen topluluğun sosyo-kültürel yapısı da araştırma konumuz kapsamındadır.

Araştırmamızın cevap bulmaya çalışacağı temel problemleri şu şekildedir:

- . Ortadoğuda Osmanlı sonrası ulus-devlet zamanlarında, etnik topluluklar arasındaki çatışma ve gerilimlerin dış göçler üzerinde etkileri nelerdir?
- . Metropol sakinleriyle etno-kültürel ve dini ortaklıkların Türkmen diasporanın göç sonrası entegrasyon sürecine etkisi nedir?
- . Kentle bütünleşme düzeyinin yüksekliğinin diasporik cemaatin anavatana dönme isteğine olan etkisi nedir?
- . Göç süreci boyunca yaşanan deneyimlerin, diasporik topluluğun anavatanla ilişkili dinamiklere yaklaşımında etkileri nelerdir?
- . Milliyetçi söylemle bütünleşmenin, tercih edilen toplum ve devlet biçimlerine olan etkisi nedir?

Araştırmamız, nicel yöntem uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, nicel yöntem,

² Nitekim Türkmen topluluğun Türkiye'deki önemli temsilcilerinden Prof. Dr. Mahir Nakip, Irak Türkleri ile ilgili bir sitede bu gerçekliği şu şekilde ifade eder:

"Bizim diasporamızın merkezi Türkiye'dir. Çünkü Türkiye hem ana vatanımız hem de mağdur Türk topluluklarına kucak açabilen tek ülkedir."

Mahir Nakip, <http://www.irakturkleri.org/makalegoster.php?makale=70> (06.10.2012)

grubun sosyal ve kültürel düzeydeki kimlik hatlarını tanımlayıcı nitelikte, yani betimleyici bir araştırma modeliyle uygulanacaktır. Anketlerde yer alan sorular üzerinden, diasporik topluluğun kültürel, politik eğilimleri ve entegrasyon deneyimlerine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılacaktır. Araştırmanın evreni 1 ve 15 Nisan 2013 tarihleri arasında İstanbul kentinde Türkmenlerin en büyük STK'sı olan Irak Türkleri Kültür ve Dayanışma Deneği (ITKYD) faaliyetlerine katılan yaklaşık 1000 kişidir. Örneklem birimimiz ise, söz konusu evren içerisinde 90 kişidir.

Göçün Tarihsel Arka Planı

Irak devleti kurulduğundan bu yana, Iraklılar farklı nedenlerden dolayı bazen bireysel, bazen de toplu şekilde Türkiye'ye göç etmişler. 1932 Yılında Türkiye ve Irak arasında imzalanan anlaşma neticesinde iki ülke vatandaşlarına karşılıklı olarak ikamet ve çalışma konusunda ayrıcalıklar tanınmıştır. Diğer taraftan 1946'da imzalanan Türkiye ile Irak arasında "Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması"na eklenen "Eğitim, Öğretim ve Kültür İşbirliği Protokolü" neticesinde, Irak okullarının verdiği diplomaların Türkiye'de geçerlilik kazanmasıyla birlikte Türkmen kitle, Türkiye'ye yoğun olarak yerleşmeye başlamıştır (Duman, 2010, s. 7).

1950–1970 yılları arasında Irak'ta Arap milliyetçiliğinin artmasıyla birlikte, ülkenin diğer etno-kültürel kanatlarında "dışlanmışlık" hisleri temerküz etmiştir. Ayrımcı politikalar 1978 yılında Baas Partisi'nin iktidara gelmesiyle zirve yapmıştır. Irak'ın tümünde özellikle de Kürt, Türkmen, Asurî ve diğer azınlıkların maruz kaldığı baskı ve "Araplaştırma Politikası", Arap olmayan çoğu Iraklıyı bu durumu kabullenmeye ya da yurt dışına göçe zorlamıştır (Danış, 2010, s. 8).

1980-1988 arası yaşanan Irak-İran savaşı sırasında Saddam Rejimi'nin Iraklıların yurt dışına çıkmasını zorlaştırıcı şartlar öne sürmesi ve sınırların kapatılması sonucu Irak'tan yurt dışına çıkmak bir hayli zorlaşmıştı. Bu çerçevede savaş merkezli konjonktürde Türkiye'ye gelebilen Türkmenlerin sayısı çok az olmakla birlikte, gelebilenlerin çoğu gayri resmi yollarla giriş yapmıştır (Danış, 2010, s. 8).

Ancak, 1991 Körfez Krizi sonunda Saddam Rejimi'ne karşı kuzeyde Kürtler, güneyde ise Şiiler tarafından başlatılan ayaklanmaları destekleyen ABD ve Müttefik Güçler; daha sonra da bu ayaklanmaları bastıran Saddam Rejimine karşı sessiz kalarak, bu kez de Saddam rejiminin ayaklanmalara karşı yaptığı operasyonları desteklemiştir. Bunun neticesinde yaklaşık 1 milyon Iraklı İran'a, yarım milyon Iraklı da Türkiye'ye yönelmek zorunda kalmıştır. Bu büyük sığınma krizi sonucu, Irak'ın Kuzeyi'nde kurulan güvenli bölge ile birlikte çok kısa bir süre içerisinde Türkiye'ye akın eden yüz binlerce Iraklı geri dönüş yaptılar. 1991 Mayıs sonunda Türkiye'de 14 bin sığınmacı kalmıştı. Ekim ayına gelindiğinde bu sayı 5 bine kadar düşmüştü (Danış, 2010, s. 8).

2003 Yılında Saddam Rejimi'nin iktidardan düşmesi ile birlikte Irak'ta nispeten filizlenen değişim arzusu, göçün ivmesini önemli ölçüde azaltmıştır. Ancak çöken Baas iktidarının yerini alan yeni iktidar blokları arasındaki kültürel, ekonomik ve politik düzeylerde gelişen bir dizi paylaşım kavgası, bu olumlu tabloyu kısa zamanda tersyüz etmiştir. Nitekim etnik ve mezhep temelli çatışmaları hız kazanmasıyla, 2005'ten itibaren Irak'taki güvenlik durumu günden güne kötüye gitmeye başladı. Bunun neticesinde de Türkmenler başta olmak üzere, Irak'tan Türkiye'ye doğru göçler tekrar sahne almıştır.

Diasporik Kimlikten Türkmenliğe Bakmak

Diasporanın kavramsal alanı ile ilgili olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde şu tanımlar karşımıza çıkar:

1. Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak

yaşadıkları yer

2. Herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu

3. Yahudilerin ana yurtlarından ayrılarak yabancı ülkelerde yerleşen kolları, kopuntu (TDK Sözlüğü,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c02d832643450.96021139 (01.12.2018)

Diğer taraftan sosyal bilimlerde diasporanın kavramsal sınırları, uzun bir süre yalnızca trajik olaylar yaşamış ve anayurtlarından sürgün edilmiş toplulukları tanımlayan bir terim olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda diaspora çalışmalarının odağı Filistinli, Yahudi, Ermeni, Afrikalı kitlelerle sınırlı kalmıştır (Ulusoy, 2015, s. 208). Ancak, Clifford'a göre küresel ölçekte artan göç, iletişim, ulaşım ve dekolonizasyon süreçleri birlikte düşünüldüğünde, diasporaya dönük bu tür klasik söylemlerin aktüel gerçekliği açıklama kapasitesi giderek zayıflamaktadır (Clifford, 2015, s. 13).

Benzer olarak Schulz, Yahudi toplumu gibi tekil bir deneyime dayanan klasik "diaspora" kavramsallaştırmasının giderek problemlili bir terim haline geldiğini ifade eder. Ona göre, bu tür deneyimlerle ilgili çok farklı durumlar ve formlar da gelişmekte. Özellikle göçmenlerin merkezde yer aldığı küresel mobilizasyon durumu dikkate alındığında, diasporanın bu alanda bir metafor olarak kullanımı giderek zorlaşmaktadır (Schulz, 2003, s. 8). Klasik diaspora çalışmaları, göçmenlerin kimlik ve aidiyetlerini tek bir coğrafyaya ve topluma sabitlerken; ulus-ötecilik alanında yapılan güncel çalışmalar, göçmenlerin bağlı oldukları yerlerin *değişken* ve aidiyetlerinin *akışkan* olduğunu savunur (Özkul, 2012, s. 485).

Diğer taraftan Cohen, diasporaların genel özellikleriyle ilgili sıraladığı 9 maddenin hemen başında, klasik modelin ötesine uzanan semantik açılımlara dikkat çekmektedir:

1. Anavatandan travmatik bir şekilde, sıklıkla iki veya daha fazla yabancı ülkelere yayılma;
2. Alternatif olarak anavatandan dışarıya iş bulma, ticari ilişkiler ya da daha fazla kolonyal motivasyonlarla ayrılma (Cohen'den aktaran Esmen, 2009, s.13).

Görüldüğü gibi, klasik yaklaşımların ötesine uzanan modern yaklaşımlar, diaspora alanını herhangi bir kültürel merkezcilik veya Yahudi Diasporası deneyimiyle sınırlandırmaz.

Tölölyan'ın da belirttiği gibi diasporanın kavramının semantik alanı; göçmen, gurbetçi, mülteci, misafir işçi, sürgün, deniz aşırı topluluk ve etnik cemaat terimleriyle paylaşılmaya başlanmış ve diasporalar ulus-aşırı alanların sembolik toplulukları haline gelmişlerdir (Tölölyan'dan aktaran Ulusoy, 2015, s. 213). Aynı zamanda klasik diaspora kavramsallaştırmasının anavatana dönük "efsaneler/anılar, nihai dönüşe özlem" (Clifford, 2015, s. 10-11) gibi kolektif mitleri aşarak güncellik çe çeşitlilik kazanır.

Nitekim kavramsal zeminde gelişen çeşitlilik, Türkmenlerle ilgili bu araştırmada da belirli alanlarda net bir görünüme kavuşur. Sözelimi göç seçeneğine başvurulmasında anavatanda gelişen travmatik deneyimler etkili olsa da; konu, "anavatana geri dönme" ve "göç etmekten pişmanlık duyma" alanlarına gelindiğinde, literatürdeki açılımlara uygun bir tablo ortaya çıkar.

Diğer taraftan literatürde, diasporik deneyimin toplulukların kültürel kimlik hatlarıyla ilişkisi oldukça öne çıkar. Sözelimi Schulz'a göre, diaspora, göçle varlık kazanan etnik azınlıkların daha ötesinde bir sosyolojik realitedir (Schulz, 2003, s. 9). Diasporik topluluğun kimlik bilinci, etnik çevrenin çoğulcu ulusçuluk dilinde söylediğinden daha güçlü bir fark duygusu aktarmaktadır. Diaspora kültürleri, bu nedenle yaşanmış bir gerilim içinde, ayrılmanın, karmaşıklığın, burada yaşamayla birlikte anavatanlarını hatırlamanın, özlem duymanın deneyimlerine aracılık etmektedir (Clifford, 2015, s. 22-23).

Benzer olarak Somersan'a göre, diasporadaki gruplar farklı coğrafyalara dağılsa da, onları sembolik düzeyde bir arada tutan, "ortak tarih", "anayurda dair kolektif bellek" veya "beslenen, korunan ortak etnik" dinamikler söz konusudur (Somersan, 2004, s. 158-159). Bu yönüyle diasporik toplulukların göç sürecince kolektif algıları ve tutumlarında önemli etken 'anavatan'dır. Diasporik kimlikler çoğu zaman belirli bir anavatanla ilişkilendirilir (Schulz, 2003, s. 9), (Ersoy, 2008, s. 15-16). Nitekim kültürel kimliğin bu tür topluluklardaki ana dokusu, anavatan etrafında gelişen ortak kolektif mitlerdir.

Unger'a göre, kolektif dinamiklerle sarmalanan bu tür gruplarda bireyin kim olduğu ve temel nitelikleri ait olduğu gruptan bağımsız düşünülemez. Bireysel varlık ve grup sınırları arasındaki birçok bağlantı, ortak kimlikleri doğurur (Unger, 2004, s. 50). Grup kimliği, bu yönüyle kolektif içsel tanımın bir ürünüdür. Gündelik yaşamda başkalarıyla olan ilişkilerde grup kimliklerini oluşturmak; farklılık ve benzerlikleri belirleme adına önemlidir. Aynı zamanda, bilinçli grup mensubiyetleri, dışarıdakilerle ilişkiler kurmada önemli bir simgedir. (Jenkins, 2008, s. 105). Bir diğer ifadeyle bireyi kuşatan kolektif tasarımlar, farklı kimlik dünyalarıyla kurulan iletişim ve ilişkilerin sınırlarını belirleyici bir referans çerçevesine dönüşür.

Bu gerçeklik kolektif-cemaatçi kimlik örüntüleri ve sosyal kapanma alanı arasındaki bağıntıyı ortaya koyar (Ben-Rafael-Sharot, 1991, 244) (Parkin, 2002, s. 102), (Parkin, 2006, s. 127). Nitekim Stäheli ve Stichweh'e göre, kimlikler günümüzde açık olarak "kapanan" mahiyetlere sahiptir. Eğer siyasal iletişim zayıf bir görünüm sergiliyorsa, milliyetçilik ya da kutuplaşmış yaşam tarzlarından birini seçme; kapanmalar yoluyla gerçekleşir (Stäheli ve Stichweh, 2002, s. 108). Kapanmanın buradaki ifade alanı ise, getto tarzı mekânsal sınırların ötesinde, kamusal deneyimin politik ve kültürel aidiyetlerden hareketle şekillendiği "ilişkiler dünyası" hattıdır.

Diğer taraftan kapanma ve milliyetçi yönelimler arasındaki ilişkiyi Türkmenler bağlamında düşündüğümüzde, topluluğun kültürel kimliğinde "apriorik bir değer" olarak karşımıza çıkar. Ev sahibi ülkede hakim siyasal ve kültürel tasarım olarak "Türk milliyetçiliği", diasporik topluluğun kültürel kimliğinin ana dokusunu oluşturur. Bu gerçeklikten hareketle, diasporik toplulukta kültürel kimlik ve milliyetçi siyasa arasındaki ilişkiye değinmek gerekir.

Etno-kültürel Kimlik ve Milliyetçilik

Sosyal teoride kendine özgü bir yeri olan milliyetçilik literatürünün ağırlıklı bir kısmı milliyetçiliği, modernitenin asgarileri ile uyumlu bir olgu olarak değerlendirmektedir. Bu değerlendirme, bir bakıma milliyetçiliği modernlikle birlikte sahne alan, kurgulanan ve bir "mit alanı" olarak görmektedir (Öğün, 2000, s. 216.). Liah, modernliğin milliyetçiliğe yüklediği bu "mitsel alanı"; egemenliğin taşıyıcısı, sadakatin merkezi nesnesi ve kolektif dayanışmanın temeli olarak "halk" etrafında cisimleştirir. Buradaki "halk", sınırları ve doğası değişik şekillerde tanımlanmış bir demografidir. Ancak her zaman somut topluluklardan daha büyük olarak algılanır ve homojendir (Liah, 1992, s. 3). Benzer olarak Gellner, milliyetçiliği siyasal birim (devlet) ile ulusal birimin (halk) çakışmasını öngören bir ilke olarak değerlendirir (Gellner, 1992, s. 19).

Gellner, ilerleyen satırlarda bu bütünleşmenin ana hatlarını belirginleştirir. Bu çerçevede, siyasal alanı kontrol edenler elitler, yönetilen çoğunluğun milliyetinden farklı bir milliyet hanesindeyse; bu farklılaşma, milliyetçi kitle nezdinde pek de olumlu bir tablo olarak okunmaz. Nitekim Gellner, milliyetçilik tarifinde bu gerçekliği şu şekilde ortaya koyar:

"Milliyetçilik, etnik sınırların siyasal sınırların ötesine taşmamasını ve özellikle bir devletin içindeki etnik sınırların, iktidar sahipleriyle yönetilenleri birbirinden ayırmamasını öngören bir siyasal meşruiyet kuramıdır." (Gellner, 1992, s. 19-20).

Görüldüğü gibi etnisite ve milliyetçilik arasındaki sınırlar, oldukça kaygan ve geçişken bir

doğaya sahiptir. Bu yönüyle milliyetçi siyasa, aynı zamanda derin ve köklü bir etno-kültürel varlığa yaslanmaktadır. Smith'e göre, milliyetçiliğin en etkili ve devamlılık arzeden yönleri olarak etno-kültürel semboller, gelenekler ve seremoniler bu bağıntıyı ortaya koyar (Smith, 2004, s. 127). Diğer taraftan Barth ise, etnisiteyi kamusal yaşamda sosyal bir gerçekliğe kavuşturan tüm bu dinamikleri, "kimlik" in bileşenleri olarak resmeder. Ona göre, etnik grubun kendini tanımlaması, genellikle kimlik düzeyinde olur ve bu kimlik tasarımının temel bileşenleri "kökler" ve "ortak geçmiş" şeklinde olur. Sosyal aktörler, kamusal yaşamda etnik kimliklerini kendilerini ve diğer gruplara mensup kimseleri sınıflandırmak için kullanırlar (Barth, 2001, s. 16).

Aynı zamanda bir etnik gruba aidiyet, bireyin kendi dışındaki sosyal dünyayı bu grup kimliğinden hareketle tanımlamasını beraberinde getirir (Barth, 2001, s. 17). Grup kimliği etrafında geliştirilen kavramlar; özellikle grupta yer alanlarla dışarıdakileri ayırt etme işlevi taşıyan bir tür kategorileştirme sürecidir. Bu tür kategorizasyonlar, doğası gereği sosyal dünyanın "biz" ve "onlar" temelinde ayırımına hizmet eder (Philip ve Wollman, 2003, s. 58).

Kültürel sınırlar, sosyal alanı "duvar" metaforuyla kuşatarak, "düzenli" ve "güvenli" bir sosyal düzen inşa ederler. Dolayısıyla, dışarıdakilerin/yabancıların (outsiders) bu sosyal düzeni tehdit edici olarak kodlanmaları kaçınılmazdır (Silver, 1994, s. 30). Nitekim topluluk bünyesinde yer alanların deneyimlediği içermeci-kapsayıcı habitusa, sınırın diğer kutbuna karşı gelişen yoğun bir "dışlama" eşlik eder.

Bu açıdan, diasporik toplulukların etno-kültürel kimlikle kamusal yaşamda sahne almasıyla, "ayrım"ın hız kazanması kaçınılmaz görünmektedir. Etno-kültürel kimlik, diasporik topluluğun sosyal dünyadaki hâkim yüzü ve temsili olarak öne çıkar. Nitekim Calhoun'a göre, bir 'etnik grup', kendi içinde akrabalık-soydaşlık veya kendi kategorilerinden hareketle örgütlenebilir. Ancak bu gerçeklik, diğer etnik grupların veya hakim toplumun gözünde, (diasporik) topluluğun "aynı derecede etnik üyelerden oluşan bir kategori" (Calhoun, 2007, s. 57) olarak yer almasını ortadan kaldırmaz. Gelinek noktada etno-kültürel kimlik ve ayrımlar arasındaki simbiyotik bağ, diasporik topluluk ve çoğunluk toplumu arasındaki ilişkilerde "entegrasyon" olgusunu öne çıkarmaktadır.

Entegrasyon ve Sosyal Sermaye Kavşağında Diasporik Ağlara Bakmak

Türk dil kurumu sözlüğünde "bütünleşme" ve "uyum" olarak karşılık bulan entegrasyon kavramı, özellikle göç süreciyle birlikte diasporik toplulukların merkezi gündemi olarak yer alır. Bu çerçevede diasporik topluluklar adına entegrasyon süreçlerinin istikrarlı bir tablo çizmesi; yerleşilen ülke ve toplumla etnisite, kültür, din, coğrafya düzeyinde yakınlık ya da uzaklığa göre değişebilmektedir. Sözgelimi Orta Çağ'ın Londra, Frankfurt, Venedik gibi Batı kentlerinde Yahudiler'e dönük özgürlük anlayışı, "iş yapma hakkı"yla sınırlıydı. Kamusal yaşamın ticari alanlar dışındaki geniş boyutları ise, Yahudiler'e özel belirlenmiş "getto" alanlarda tecrit deneyimlerine sahne oluyordu (Sennet, 2011, s. 192). Kamusal deneyimin Yahudiler ekseninde sınırlandırılmış ve kapanmış halleri, yukarıda sözü edilen etnisite, kültür, din vb. hanelerdeki yakınlık ve uzaklıktan bağımsız gelişmiyordu.

Diğer taraftan diasporanın "ortaklık hanesi"nin hayli yüksek olduğu toplumlarda, entegrasyon sürecinin izlediği seyir, bu araştırmanın da temel sorunsallarından biri olmaktadır. Kerkük Türkmenleri'nin yerleştikleri metropol sakinleriyle etnisite, kültür ve din düzeyinde hayli yüksek ortaklık alanları, entegrasyonun boyutlarını kestirebilme adına "apriorik bir değer" olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer olarak Ürdün'deki Filistin diasporasıyla ilgili çalışmalar (Bacacı, 2013, s. 28 ve Ramadan, 2016, s. 35), iki grubun Arap kültürü ve din hanesindeki ortaklığa dikkat çekmektedir. Bu çalışmalarda, etno-kültürel ortaklığın, özellikle bir arada yaşamın başlangıç aşamalarında, entegrasyonu kolaylaştırıcı yanlarına vurgu yapılır.

Barth'a göre, çoğulcu toplumlarda dahil olmak üzere her türlü sosyal sistemde etnik kimlik, bireyin oynaması gereken sosyal rolün belirlenmesinde ve aktörün akit yapacağı kimseleri seçmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Etnik kimlik, toplumsal bir statü olarak değerlendirildiğinde diğer statüler ve sosyal kimlikler (cinsiyet, mevki vb.) karşısında daha önemli bir yere sahiptir (Barth, 2001, s. 20). Bu açıdan düşünüldüğünde etno-kültürel ortaklık, Türkmen diasporada olduğu gibi, metropol yaşamına entegrasyon sürecinin yumuşak bir seyir izlemesinde belirleyici dinamik olarak öne çıkar.

Entegrasyon sürecinin belirleyici bir diğer dinamiği ise, diasporik topluluğun kendi habitusu sınırlarında geliştirdiği “sosyal sermaye” ve “dayanışma ağları”dır. Sosyal sermaye, araştırmacılar için ilgi konusu olmasına rağmen, kavramsal sınırlarının tayini konusunda belirsizlik sürmektedir (Galabuzi ve Teelucksingh, 2010, s. 6). Genel hatlarıyla sosyal sermaye, kamusal deneyim boyunca gelişen *güven*, *normlar* ve *sosyal ilişki ağları* gibi dinamiklerle birlikte anılmaktadır. Merkezinde “ilişkiler”in yer aldığı sosyal sermaye, bireyler ya da sosyal gruplara modern kentsel yaşamın karmaşık dünyasında tutunabilme imkânı sağlar. Bu yönüyle grup sınırlarında gelişen ilişki ve iletişim ağları, bir kaynak oluşturmaları nedeniyle “sermaye” oluşumu görülebilir (Field, 2008, s. 1-4). Grup dayanışmasını mümkün kılan dinamikler ise, sosyal ve kültürel kimlik hatları olarak karşımıza çıkar.

Kimlik ve sosyal sermaye arasındaki simbiyotik ilişki, özellikle Putnamcı “*bağlayıcı (bonding) sosyal sermaye*” yaklaşımında açığa çıkar. Bağlayıcı sosyal sermaye, belirli bir grubun üyelerinin entegrasyonuna, grup kimliğinin oluşumuna ve uyumuna hizmet eden bir sermaye türüdür (Pickel ve Gladkich, 2012, s. 71-72). Etno-kültürel kimlikleri desteklemek ve grup içi sadakati güçlü tutmada “sosyolojik bir yapışkan çeşidi” olarak işlev gören bağlayıcı sosyal sermaye, aynı zamanda dayanışmanın istikrara kavuşmasında belirleyici dinamiktir (Field, 2008, s. 45). Kimlik havzalarında gelişen tanıdık bir çevre, referanslar, etnik ve dini sosyal ağlar; entegrasyona geçiş ihtiyacı duyan (diasporik) gruplar için oldukça değerlidir (Qadeer & Kumar, 2007’den aktaran Galabuzi ve Teelucksingh, 2010, s. 7). Özellikle gündelik hayatlarında diğer sermaye türlerine nispeten daha az sahip olan (Füzer ve Monostori, 2016, s. 50) ve kamusal deneyimin marjında kalan bu tür grupların entegrasyon dinamiği olarak bağlayıcı sosyal sermaye öne çıkmaktadır.

Schulz’a göre, sosya sermayenin “diasporik” görünümleri, teritoryanın ötesinde ve ona bağlı olmayan yeni sosyal etkileşimler ve bağlar etrafında gelişir. Diasporada sosyal etkileşimler, genellikle teritoryanın ötesine taşar. Topluluk bilinci, asli ulusal kimliğin dışında yaratılır ve korunur (Schulz, 2003, s. 11). Bu yaklaşım hernekadar etno-kültürel ortaklığa dayanmayan modellere vurgu yapsa da, diasporik topluluğun dayanışma ve etkileşim ağları, genellikle kendi dar ve sınırlı habitusunda gelişir.

Nitekim topluluğun mütevazı düzeydeki dayanışma halkalarını anlama adına “göçmen dernekleri”ne yönelmek gerekir. Rex’e göre, diasporik toplulukların da bünyesinde yer aldığı göçmen derneklerinin üyeleri ekseninde dört önemli işlevi vardır. Bunlar sırasıyla sosyal izolasyonun üstesinden gelmek, değerleri ve inançları aşılacak, sosyal ve manevi temelli çalışmalar yapmak ve üyelerinin çıkarlarını savunmaktır (Rex, 1991, s. 69). Göçmen örgütleri, göçmenlerin karmaşık kentsel yaşamın marjında yer almasının önüne geçerek; sosyal, ekonomik ve siyasal düzeylerde katılım olanağı sunar. Ancak bu katılım, göçmenin kendi etnik, dini ve kültürel köklerine sadakati üzerinden gerçekleşir (Öner, 2012, 322). Nitekim diasporik gruplar, hem akrabalık yapıları hem de bu grup sınırlarında gelişen patronaj ilişkilerini kent ortamına taşırlar. Bu tür ağlar, göç süreciyle gelişen yeni problemlerin çözümünde katalizör niteliğindedir (Rex, 1991, s. 68). Aynı zamanda, örgütsel ağlar etrafında gelişen sosyal ve kültürel faaliyetler, anavatana ilişkin hafızanın korunmasında ve tazelenmesinde önemli rol oynar.

Araştırma Bulguları ve Analizi

Örneklemin Genel Özellikleri

Bu bölümde katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, medeni hal, vatandaşlık durumu ve meslekleri verilecektir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyetiniz	Frekans	Yüzde	Geçerli yüzde	Yığılmalı yüzde
Kadın	29	32,2	32,2	32,2
Erkek	61	67,8	67,8	100,0
Toplam	90	100,0	100,0	

Araştırmamızda katılımcılar 61’i erkek, 29’u kadın olmak üzere toplam 90 kişidir.³

Tablo 2. Katılımcıların Yaş Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
17-19	6	6,7	6,7
20-29	26	28,9	28,9
30-39	15	16,7	16,7
40-49	22	24,4	24,4
50-59	15	16,7	16,7
60-69	5	5,6	5,6
70+	1	1,1	1,1
Toplam	90	100,0	100,0

Yaş aralığının %67 dolaylarında 50 yaşın altında bir seyir izlemesi, göçmen kitlenin daha çok “genç” ve “işgücü” katmanlarıyla metropolde yer aldığını göstermektedir.

Tablo 3. Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okur-yazar değil	2	2,2	2,2
Okur-yazar	11	12,2	12,2
İlkokul	8	8,9	8,9
Ortaokul	12	13,3	13,3
Lise	30	33,3	33,3
Yüksekokul-Üniversite	21	23,3	23,3
Lisansüstü	6	6,7	6,7
Toplam	90	100,0	100,0

Verilere göre, akademik eğitim basamaklarında %30'lara varan lisans ve üstü mezuniyeti oranı, diasporik topluluğun eğitime verdiği önemi ortaya koymaktadır. Görüştüğümüz Türkmen bireyler, anavatanları Irak'ta eğitim sahasına en duyarlı sosyal grup olarak kendilerini görmekteydi.

³ Kuşkusuz araştırmada katılımcıların cinsiyet dağılımında belirgin bir asimetri göze çarpmaktadır. Araştırmanın örneklem alanıyla ilgili bu eksikliğin arka planında, özellikle araştırmanın yöneldiği mekân ve toplulukla ilgili gerçeklikler yer alır. 15 milyona yaklaşan devasa nüfusuyla İstanbul metropolünde getto düzeyindeki belirli ve sınırlı alanlarda yer almayan Türkmen kitleye ulaşabilmek, ancak “dernekler” üzerinden gerçekleştiriliyordu. Bu çerçevede, topluluk ve dernek ilişkilerinde rutin bir eğilim olarak faaliyetler ve buluşmalar, hafta sonu olan Cumartesi günü gerçekleştiriliyordu. Nitekim araştırmanın gerçekleştirildiği tarihlerde, dernek bünyesinde anket yapma imkânı yakaladığımız topluluk mensuplarında erkeklerin sayıca fazlalığı, araştırmanın cinsiyet dağılımındaki asimetriyi de belirlemiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Vatandaşlık Durumuna Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Irak'lı	61	67,8	67,8
T.C. vatandaşı	8	8,9	8,9
Çifte vatandaş	21	23,3	23,3
Toplam	90	100,0	100,0

Tabloya göre, Kerkük Türkmenlerinin önemli bir çoğunluğunun (%67,8) Türkiye'ye tam anlamıyla yerleş(e)mediği görülmektedir. Türkiye'de vatandaş olmak; 5901 sayılı Türk vatandaşlık kanunu çerçevesinde, Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü tarafından, 5 yıl kesintisiz ikamet iznini almaya bağlıdır. Bu gerçeklik, Türkmen diasporanın ulusal kimlik ve vatandaşlık bağlamında Irak'a bağlılığının sürdüğünü göstermektedir. Ancak bu bağlılığın formel/resmi sınırların ötesinde, "aidiyet" hattına erişebilme kapasitesi, araştırmanın ilerleyen bölümlerinde cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

Tablo 5. Göç Sonrası Meslek Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
İşçi	14	15,6	15,6
Profesyonel yönetici	3	3,3	3,3
Tüccar	7	7,8	7,8
Öğretmen	1	1,1	1,1
Emekli	1	1,1	1,1
Ev hanımı	14	15,6	15,6
Esnaf	6	6,7	6,7
Serbest meslek	15	16,7	16,7
Tercüman	12	13,3	13,3
Öğrenci	11	12,2	12,2
İşsiz	3	3,3	3,3
Memur	3	3,3	3,3
Toplam	90	100,0	100,0

Tabloya göre, diasporik topluluğun sürdürdüğü meslekler, endüstriyel üretim ağlarından boşalan küresel kentin "hizmet-yoğun" alanlarına adapte olacak bir görünüm sergilemektedir. Aynı zamanda, serbest meslek ve tercüman düzeyindeki alanlarda yoğunlaşma, metropolün ekonomi-politiğine uygun bir hat çizer. Özellikle muhafazakâr siyasal iktidarın 2000 sonrası dönemden itibaren Ortadoğu'ya açılım politikaları, metropolün ticari katmanlarında olduğu gibi, Türkmenler için de önemli bir ekonomik kaynak alanı oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı 2013 döneminde bölgeden yoğun olarak gelen Arap turist kitlesi, Türkmen diasporanın kentin ekonomik düzeydeki hiyerarşi alanlarında sıçrama gerçekleştirmesinde belirleyici bir dinamiktir. Nitekim anavatandan miras kalan Arapça dili hakimiyeti, tercümanlık sektörünün metropol yaşamında açtığı geniş fırsat alanlarından Türkmenler'in de yararlanmasını sağlamakta.

Son olarak, işsizliğin %3,3 civarında olması dikkat çeken bir diğer nokta olarak yer alır. Türkiye ortalamasına göre⁴ nispeten "pozitif" görünen bu tablonun oluşumu, öncelikle metropolün 2013 koşullarındaki ekonomik hacmiyle bağlantılıdır. Dönem boyunca özellikle finans, konut ve turizm alanlarında yoğun bir ticari hareketlilik yaşanmaktadır. Metropol dokusunda gelişen bu hareketlilik, diasporik topluluğun istihdam ihtiyacı için de hayli yoğun fırsat alanları oluşturmaktaydı. Diğer taraftan istihdama dönük bu tablonun üretiminde,

⁴ Araştırmanın yapıldığı dönemde Türkiye geneli tarım-dışı işsizlik oranı %9.7'dir.

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/2013-issizlik-rakamlari-aciklandi-25950400> (Erişim tarihi: 15.12.2018)

diasporik topluluğun dar ve sınırlı habitusunda gelişen dayanışma ağlarının da etkisi bulunmaktadır.

Göç Süreci ve Etkileri

Göç sürecinin post-Baas döneminde de travmatik deneyimlere sahne olması, Türkmenlerin bölgenin toplumsal ve siyasal temsillerine yaklaşımında belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda göç sürecinin travmatik mirası, Türkmen hafızasında anavatan ve onunla bütünleşmiş kolektif grupların yer alış biçimini doğrudan biçimlendirmektedir.

Tablo 6. Katılımcıların İstanbul’da Bulunma Süresine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
1-5 yıl	14	15,6	15,7
6-10 yıl	12	13,3	13,5
11-15	13	14,4	14,6
16-20	26	28,9	29,2
21-25	9	10,0	10,1
26-30	6	6,7	6,7
30 +	9	10,0	10,1
Toplam	89	98,9	100,0
Cevapsız	1	1,1	
Toplam	90	100,0	

Görüldüğü gibi Türkmen diasporada göç dalgası, özellikle 1990 sonrası Baas hegemonyasının yoğunlaştığı dönemlerde artış eğilimi göstermiştir. Bu çerçevede, 1990’ların A.B.D-Irak savaşını kapsayan dilimlerinde, göç trafiğinin hayli yüksek bir ivme yakaladığı görülür. Nitekim 1990’lardan, Saddam Hüseyin yönetiminin devrildiği 2003’e kadar geçen sürede %43 dolaylarında bir göç hareketliliği yaşandığı görülmektedir.

Göç yoğunluğu ile ilgili öne çıkan bir diğer dönem ise, 2003 sonrası Irak’ta yönetim değişikliği ile birlikte gelişen konjonktürdür. Baas hegemonyasının sona ermesiyle yeni dönem, etno-kültürel ve dinsel düzeyde farklılaşan gruplar arasındaki “iktidar paylaşımı”nın çatışmacı pratiklerine sahne olur. Yeni iktidarın çok merkezli kutupları arasında, nispeten “zayıf halka”yı oluşturan Türkmenlerin bu dönemdeki ana refleksini “göç seçeneğine başvurma” oluşturur. Nitekim 2003 sonrasında 2013’e kadar süren 10 yıl boyunca yapılan göç oranı, %29 dolaylarındadır.

Tablo 7. Katılımcıların Ülkelerinden Göç Etme Nedenleri Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Ekonomik	8	8,9	9,0
Sağlık	3	3,3	3,4
Ailevi	4	4,4	4,5
Çatışma ve gerilimler	37	41,1	41,6
Rejim baskısı	30	33,3	33,7
Irak’ta değişen siyasal dengeler	4	4,4	4,5
Eğitim	3	3,3	3,4
Total	89	98,9	100,0
Cevapsız	1	1,1	
Toplam	90	100,0	

Verilere göre, Türkmen diasporanın Irak’tan göçünde, anavatanlarında meydana gelen travmatik gelişmeler öne çıkmaktadır. Travmanın güncel yüzünü, 2003 sonrasıyla birlikte iktidar alanının değişen eksen ve farklı etno-kültürel odakların hegemonya mücadelesiyle sahne alan çatışmacı iklim oluşturur. Travmanın Baas dönemine bakan yüzünde ise, dönem boyunca etkin bir biçimde uygulanan “Araplaştırma” politikaları kapsamındaki tek tip eğitim,

tek dil ve ülke içindeki zorunlu yer değiştirmeler öne çıkar. Geçmişten günümüze tüm bu faktörler, diasporik topluluğun İstanbul'a göçünde temel motivasyonları oluşturur.

Tablo 8. Katılımcıların Değişen Irak'a İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Daha demokratik bir ülke oldu	6	6,7	6,7
Eski yönetim devam etmeliydi	25	27,8	27,8
Bir diktatörlük gitti, yenisi geldi	55	61,1	61,1
Diğer	4	4,4	4,4
Toplam	90	100,0	100,0

Tabloya göre Türkmenler, 2013'teki Maliki yönetimini, devrik Baasçı Saddam iktidarından pek de farklı görmemekte. "Otoriterlik ve diktatörlük" sarmalı üzerinden iki farklı iktidar seçkini, kolektif hafızada bütünleştirilir. Daha da ötesinde, post-Baas döneminin yeni iktidar modellerine karşı gelişen "mağduriyet" algısı, %27,8'lik bir oranda "eski yönetim devam etmeliydi" şeklinde bir yönelimle de kendini açığa vurmaktadır.

Tablo 9. Göç Sürecinde Yaşananların Irak'taki Diğer Topluluklara Olan Algıda Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok etkiledi	13	14,4	14,4
Etkiledi	46	51,1	51,1
Etkilemedi	18	20,0	20,0
Hiç etkilemedi	13	14,4	14,4
Toplam	90	100,0	100,0

Veriler değerlendirildiğinde göç sürecinin travmatik mirası, Türkmenlerin anavatandaki diğer topluluklara yönelik yaklaşımını büyük ölçüde belirlemektedir. Kolektif hafızada Irak'ın diğer etno-kültürel ve dinsel bileşimlerinin "negatif" olarak kodlanması, araştırmanın diğer başlıklarındaki cevaplarda da kendini gösteren istikrarlı bir tablodur.

Tablo 10. Katılımcıların Ülkelerine Geri Dönme Koşullarına İlişkin Düşünceleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Var	21	23,3	23,3
Yok	17	18,9	18,9
Var, ama yeterli değil	40	44,4	44,4
Bilmiyorum	12	13,3	13,3
Toplam	90	100,0	100,0

Verilere göre Kerküklü Türkmenler'in çoğunluğu, anavatana dönme koşullarının yetersiz olduğu kanaatinde. Diğer taraftan Türkmenler adına yeterli koşullar sağlandığında, diasporik topluluğun "dönüş" seçeneğine pek de uzak kalmayacağı görülmekte.

Tablo 11. Katılımcıların Irak'a Hangi Koşullarda Geri Dönmek İstedikleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Mevcut yönetim değiştiğinde	17	18,9	18,9
Türkmenlere yapılan haksızlıklar sona erdiğinde	33	36,7	36,7
Ekonomik imkanlar arttığında	5	5,6	5,6
Laik bir yönetim gerçekleştiğinde	13	14,4	14,4
Dönmek istemiyorum	21	23,3	23,3
Diğer	1	1,1	1,1
Toplam	90	100,0	100,0

Katılımcıların “Irak’a hangi koşullarda geri dönme istediği”ne göre dağılımı, araştırmanın teorik ve pratik ayaklarını uyumlu kılan hayli anlamlı veriler içermekte. Bu çerçevede öncelikle, diasporik topluluğun gözünden anavatandaki manzara, “Türkmenlerin mağdur edildiği” bir travmatik deneyimi ifade eder. Bu algıyı pekiştiren diğer veriler olarak, “mevcut yönetimin değişmesi” ve “dönmek istemiyorum” eğilimleri, Türkmenlerin Irak’taki yeni düzende, “memnuniyetsiz bir kitle” olarak yer almasına neden olmaktadır.

Göçmen-Yerli Toplum İlişkisinin Entegrasyon ve Aidiyet Üzerinde Etkileri

Portes ve Rumbaut’a göre, göçmenlerin göç ettikleri topluma dahil olma süreçlerini etkileyen en önemli faktörlerin başında o *toplumun göçmenleri kabul etme biçimleri* gelmektedir. Buna göre, göç alan toplumun üç farklı kabul etme biçiminden söz edilmektedir. Bunlar sırasıyla göç alan devletin uyguladığı göç politikaları, yerli nüfusun göçmenlere karşı tutumu ve önceki kuşak göçmenlerin sahip olduğu özelliklerdir (Portes ve Rumbaut, 1990:84-85’den aktaran Cığerci, 2012, s. 112).

Bu model, Türkmenlerin metropol ortamında “sağlıklı” bir kulvarda gelişen entegrasyon deneyimlerini nispeten açıklama imkânı sağlar. Entegrasyon sürecini kolaylaştıran dinamiklerin başında, Türkmenler’e dönük resmi ve sivil anlatının pozitif yüklü olmasıdır. Modern Irak tarihi boyunca Türkiye devleti, diasporik topluluğun göçüne yönelik “sistemik rezerv”lerin ötesinde, kucaklayıcı politikaları benimsemiştir. Aynı zamanda “yerli toplum” ve Türkmenler arasındaki etno-kültürel ve dinsel düzeydeki ortaklıklar, entegrasyonu kolaylaştıran yapısal dinamiklerdir. Kente yerleşik önceki kuşak Türkmenlerin dernek ve informel ağlar üzerinden yeni gelenlere bir çeşit “sosyal sermaye” imkânı tanınması da, entegrasyonu kolaylaştıran bir diğer faktördür. Son olarak, diasporik topluluğun belirli bir kültürel sermaye ile donatıldığını gösteren yüksek eğitim düzeyi, metropol yaşamına entegrasyonda kolaylaştırıcı dinamiklerden bir diğeridir.

Tablo 12. İstanbul’da Yaşamın Kerkük’e Geri Dönme İsteğine Olan Etkisi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	56	62,2	62,2
Kararsızım	18	20,0	20,0
Hayır	16	17,8	17,8
Toplam	90	100,0	100,0

Tablo’ya göre katılımcıların “İstanbul’da yaşamın Kerkük’e geri dönme isteğine olan etkisi” ne ilişkin düşüncelerine göre dağılımı şöyledir: %62,2’si “evet”; %20’si “kararsızım” ve %17,8’i “hayır” cevabını vermişlerdir. Buna göre, metropol yaşamında entegrasyona açılan deneyimler, diasporik topluluğun Kerkük’e geri dönme isteğini doğrudan belirlemekte.

Tablo 13. Katılımcıların Türkiye’yi Tercih Etme Nedenlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Ekonomik fırsatlar	4	4,4	4,5
Laik ve demokratik bir ülke olması	7	7,8	7,9
Bir Türk devleti olması	44	48,9	49,4
Müslüman bir ülke olması	24	26,7	27,0
Sosyal imkanların fazla olması	6	6,7	6,7
Aile ve akrabalarının burda olması	3	3,3	3,4
Diğer	1	1,1	1,1
Toplam	89	98,9	100,0
Cevapsız	1	1,1	
Toplam	90	100,0	

Tablonun sunduğu oldukça zengin veri setleri, öncelikle diasporik topluluğun Türkiye’yi tercih nedenlerinin başında “Türk devleti” niteliğini göstermektedir. Dolayısıyla “*etno-kültürel bağlar*”ın göç üzerindeki belirleyici etkisi ortaya konmaktadır. İkinci olarak “Müslüman bir ülke olması” tercihi de, Türkmenliğin kolektif algısında “*etno-kültürel paydaşlık*”la birlikte “*dinsel aidiyet*”in de etkili bir parametre olduğunu resmeder. Türkiye’nin “laik ve demokratik” niteliği ise, göç tercihinde üçüncü sebep olarak ortaya çıkmaktadır. Bu veri de, Türkmenlerin “etnik ve dinsel tonların baskın olduğu bir siyasa” düzeyinde olmasa da, çoğulcu-seküler bir yönetim tarzını önemseydiğini gösterir.

Tablo 14. Katılımcıların Göç Etmış Olmaktan Pişman Olma Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok pişmanım	1	1,1	1,1
Pişmanım	4	4,4	4,5
Değilim	44	48,9	49,4
Hiç değilim	38	42,2	42,7
Bilmiyorum	2	2,2	2,2
Total	89	98,9	100,0
Cevapsız	1	1,1	
Toplam	90	100,0	

Verilerin ışığında, göçle ilgili genel kanaatin oldukça pozitif bir tablo çizdiği görülür. Bu gerçekliğin bir boyutunu, uluslararası müdahale sonrası Irak’ın etnik çatışmalara sahne olan “distopyan manzarası” oluşturur. Diğer boyutunu ise, anavatandaki kaotik ortamla Türkiye’deki yaşamın karşılaştırılması oluşturur. Gerçekten de metropolün 2013 koşullarında sağladığı ekonomik fırsat alanları ve sakinleriyle kurulan *etno-kültürel ortaklıklar*, memnuniyet çitasının yüksekliğini belirleyen diğer dinamiklerdir.

Tablo 15. Katılımcıların Kendilerini Ait Hissettikleri Ülkeye Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Irak	41	45,6	45,6
Türkiye	43	47,8	47,8
Her ikisi	6	6,7	6,7
Toplam	90	100,0	100,0

Aidiyete ilişkin bu verilerde, Türkiye ve Irak’ın birbirine yakın değerlerde yer alması, “kimlik ve aidiyet” bağlamında “*iki dünya arasında kalmış*” bir Türkmen profili ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’nin aidiyet duyma da ilk sırada gelmesi, diasporik topluluğun anavatanla olan ilişkilerindeki *kırılmaları* resmeder. Göç sonrası metropoldeki yaşam deneyiminin istikrar hanesi arttıkça, anavatana karşı gelişen duygusal bağlar da zayıflamaktadır. Diğer taraftan, aidiyet duymada Irak’ın %45 civarında yer alması, ülkedeki cari kaotik ve çatışmacı yapının dengeye kavuşmasıyla, Türkmenlerin anavatanlarına dönebilme ihtimalini güçlü kılacak bir veri olarak da okunabilir.

Tablo 16. Katılımcıların Türklerle İlişkilerini Tanımlamaya Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok iyi	58	64,4	64,4
İyi	16	17,8	17,8
Normal	15	16,7	16,7
Kötü	1	1,1	1,1
Toplam	90	100,0	100,0

Verilere göre, topluluğun Türkiyeli soydaşlarıyla “diasporik deneyimler”ini tanımlama biçimi, “olumlu” bir hat çizer. Yerli toplum ve göçmen grup arasındaki ilişkilerin makul düzeyi, daha önceki verilerle de ifade alanı bulan sosyal bir gerçekliktir. Nitekim etno-

kültürel ortaklıklar ve entegrasyon arasındaki simbiyotik ilişki, araştırmanın tüm yüzlerinde kamusal deneyimi şekillendiren temel bir rasyonalite olarak karşımıza çıkar.

Tablo 17. Katılımcıların “Türkiye’de en çok beğendikleri özellikler”in dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Demokratik-Laik rejim	9	10,0	10,0
Türk devleti	31	34,4	34,4
Müslüman bir devlet	19	21,1	21,1
Özgürlük ortamı	22	24,4	24,4
Sosyal ve ekonomik imkanlar fazla	6	6,7	6,7
Diğer	3	3,3	3,3
Toplam	90	100,0	100,0

Verilere göre, yerleşilen ülkenin “Türk devleti” niteliği, diasporik topluluğun gözünde buradaki yaşamı “değerli” ve “anlamlı” kılan en temel parametredir. Etno-kültürel ortaklığın kolektif-algıyı doğrudan biçimlendiren yüzü, bu verilerle bir kez daha karşımıza çıkar. Araştırmanın bu safhasında öne çıkan bir diğer gerçeklik; Türkiye’deki yaşamın değerini, toplamda %35 dolaylarında “özgürlük ortamı” ve “laik-demokratik rejim” niteliklerinin belirlemesidir. Nitekim diasporik topluluğun anavatandaki kaotik ortamla ilgili kolektif hafızası, Türkiye’deki modern-medeni yaşamın değerini anlamada çarpan etkisi gösterir.

Tablo 18. Katılımcıların İstanbul’da İlişkilerinin En Yoğun Olduğu Grup

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
İş arkadaşlarım	31	34,4	34,4
Hemşehrilerim	44	48,9	48,9
Komşularım	5	5,6	5,6
Ait olduğum siyasi parti	1	1,1	1,1
Mensup olduğum dini cemaat	4	4,4	4,4
Diğer	5	5,6	5,6
Toplam	90	100,0	100,0

Tabloya göre, diasporik topluluğun gündelik ilişki ağları, kendi dar habitusu ile metropolün kişisel ve kurumsal düzeydeki çoğul aktörleriyle deneyimlenen dengeli bir dağılıma sahiptir. Gündelik ilişkilerde topluluk habitusunun belirleyici yönü, yaklaşık %50’ye varan “hemşehrilerle ilişkiler”de kendini göstermektedir. Aynı zamanda metropol yaşamının iş arkadaşları, komşular, dini cemaatler, siyasi partiler vb. düzeylerde ürettiği oldukça çetrefil ağlar ise, gündelik ilişkilerin akışını belirleyen bir diğer dinamiktir.

Sosyo-Kültürel Özellikler

Araştırmada diasporik topluluğun sosyal ve kültürel dünyasını anlamaya odaklanan bu safhası, grubu ana hatlarıyla “milliyetçilikle harmanlanmış muhafazakâr” bir çizgide resmeder. Topluluğun metropol yaşamında sıkça başvurduğu “sosyal sermaye” ağlarının başlıca temsili olarak ise, “dernekler” karşımıza çıkar. Metropol sakinleri açısından giderek “nostaljik bir alan”⁵ kavuşan dernek faaliyetleri, diasporik topluluğun kamusal deneyimine yön veren başlıca dinamiktir. Bu çerçevede dernek faaliyetlerine katılım oranı, hayli

⁵ Hemşehri ağlarının kentsel yaşamda giderek “nostaljik bir alan”a hapsolan dönüşümü için bkz.

İrfan Özet, “Kentli Muhafazakârlarda Habitus Dönüşümü: Fatih ve Başakşehir Örneği”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2018, s. 267.

yüksektir. Ayrıca diasporik topluluğun anavatandaki farklı kimlik gruplarıyla bir arada yaşamın sunduğu “çok dilli” kültürel sermayesi ise, araştırmanın bu safhasında öne çıkan bir diğer gerçekliktir.

Tablo 19. Katılımcıların Bildikleri Dillere Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkmençe-Türkçe	6	6,7	6,7
Türkmençe- Arapça	26	28,9	28,9
Türkmençe-Arapça-Kürtçe	37	41,1	41,1
Türkmençe-Kürtçe	1	1,1	1,1
Türkmençe-Arapça-İngilizce	11	12,2	12,2
Türkmençe-Arapça-İngilizce-Kürtçe	6	6,7	6,7
Türkmençe-Arapça-Diğer	3	3,3	3,3
Toplam	90	100,0	100,0

Verilerin sunduğu tablo, Kerküklü Türkmenlerin “çok dilli bir etnisite” olduğunu resmeder. Özellikle Arapça’nın %90 üzerinde bir oranla bilinme düzeyi, bu dil ve temsil ettiği kültürel dünyayı, Türkmen habitusunda hayli imtiyazlı bir konuma kavuşturmuştur. Bu gerçeklik ilk bakışta, bölgedeki cari siyasal çatışmaların ötesinde zengin bir kültürel bir alışveriş olduğunu ortaya koyar. Kuşkusuz bu gerçeklikle birlikte, özellikle Arapça’da yakalanan yüksek oran, devrik Baas iktidarının “Araplaştırma” politikalarından bağımsız düşünülemez. Bu çerçevede, diasporik topluluğun yüksek seviyedeki Arapça hakimiyetinin “kültürel etkileşim” ve “ulus-devletin asimilasyon politikaları” arasındaki kutuplardan hangisine yakın olduğu, daha ayrıntılı araştırmalarla ortaya konabilir. Nitekim anavatandaki kültürel kimliğe dair bu “müphemlik”, mevcut etnik gerginliklere rağmen, Kürtçe’nin de yüksek bilinme düzeyiyle daha da artar.

Tablo 20. I. Derecede Algılanan Kültürel Kimlik Aidiyetleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk	15	16,7	16,7
Hanefi	1	1,1	1,1
Müslüman	57	63,3	63,3
Türkmen	15	16,7	16,7
Şii-Caferi	2	2,2	2,2
Toplam	90	100,0	100,0

Tabloya göre Kerküklü Türkmenlerin 1. Derecede algıladıkları kültürel kimlik “Müslümanlık” tır. Bu veri öncelikli olarak, Ortadoğulu toplumlarında dinin merkezde yer aldığı rutin bir kamusal deneyimi ifade eder. Aynı zamanda ikinci olarak “Türk”-“Türkmen” kimliğinin seçilmesi ise, milliyet-eksenli kimliğin dinsel kimlikten sonra geldiğini göstermektedir. Ancak tüm bu veriler tek başına, Türkmenlerin sosyal, ekonomik ve politik havzalarda “dinsel motivasyonlar”la hareket ettiklerini açıklamaz. Nitekim araştırmanın özellikle “politik “kimlik”le ilgili faslında, diasporik topluluğun tercihleri, “dinsel motivasyonlar”ın sınırlarını netleştirmektedir.

Tablo 21. Katılımcıların Mezheplerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Sünni-Hanefi	78	86,7	86,7
Şii-Caferi	9	10,0	10,0
Diğer	3	3,3	3,3
Toplam	90	100,0	100,0

Mezhep dünyası ile ilgili verilere göre, diasporik topluluğun Türkiye’deki tabloya benzer

olarak, büyük ölçüde “Hanefi mezhebi”ne mensup olduğu görülür. İkinci olarak ise, Şii-Caferi mezhebi mensubiyeti gelmektedir.

Araştırmada diasporik topluluğun sosyal dünyasını resmeden dinamiklere geldiğimizde ise, ilk olarak “Türkmen dernekleri faaliyetlerine katılma düzeyi” ölçülmüştür.

Tablo 22. Katılımcıların Türkmen Dernekleri Faaliyetlerine Katılma Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Sürekli katılıyorum	18	20,0	20,0
Katılıyorum	42	46,7	46,7
Az katılıyorum	25	27,8	27,8
Hiç katılmıyorum	5	5,6	5,6
Toplam	90	100,0	100,0

Verilere göre, topluluğun Türkmen derneklerine katılma düzeyi oldukça yüksektir (%67 dolaylarında). “Hiç katılmama” düzeyinin sadece %5,6 olarak çıkması da, örgütsel ağların ürettiği sosyal sermayenin, metropol yaşamındaki belirleyici niteliğini bir kez daha ortaya koyar. Türkmen dernekleri, diasporik topluluk için gerektiğinde yardım almak, iş bulmak, yerleşme yeri seçmek ve karmaşık kentsel dünyada etno-kültürel grup bağlarını güçlendiren sosyal sermayenin kurumsallaşmış temsilidir.

Tablo 23. Türkmen Kimliğinin Evlilik Tercihlerine Olan Etki Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok etkilidir	11	12,2	12,2
Etkilidir	23	25,6	25,6
Az etkilidir	30	33,3	33,3
Etkisizdir	26	28,9	28,9
Toplam	90	100,0	100,0

Tabloya göre, Türkmen grubun evlilik tercihlerinde “etnik yakınlık” kriteri, merkezi bir konumda yer almaz. Bu manzara öncelikle, modern metropollerin karmaşık dünyasında, kabileci motivasyonlarla hareket etmenin giderek sınırlandığı bir gerçeklikle ilişkilidir. Aynı zamanda kültürel kimlik olarak “Türkmenlik” ve “Türklük” arasında “sembolik sınırların” aktif olarak yer almadığı, geçişken bir dünyayı ifade eder.

Tablo 24. Türkmen Kimliğinin, Türkiye’deki Partiler ve Bu Partilerle Uyumlu STK’lara Yönelimde Etkileme Düzeyi

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok etkileyicidir	17	18,9	18,9
Etkileyicidir	34	37,8	37,8
Az etkilidir	17	18,9	18,9
Etkilemez	22	24,4	24,4
Total	90	100,0	100,0

Yukarıdaki veriler, Türkmen kimliğinin “evlilik tercihlerinde” belirleyici olmasa da; konu, STK’lar ve siyasal partilere geldiğinde çok daha etkili olduğunu göstermektedir. Araştırmanın

sonraki başlığında görüleceği gibi “Milliyetçi paradigma”, diasporik topluluğun kamusal alandaki partiler ve STK'lara yöneliminde belirleyici bir referanstır.

Dinsellik ve Milliyetçilik Sarmalında Türkmen Kimliği

Tablo 20’de belirtildiği gibi, Türkmenlerin 1. Derecede algıladıkları kültürel kimlik, %63 dolaylarında “Müslümanlık” tır. İkinci olarak ise, %33 dolaylarında Türk ve Türkmen kimliği gelmektedir. Bu veri setleri tekil olarak dikkate alındığında, kültürel kimlik alanının hakim parametresi olarak “din-merkezli tasavvurlar” öne çıkmaktadır. Ancak konu, sosyal dünyanın çeşitli alanlarında politik ve ideolojik yönelimlere geldiğinde, dini motivasyonların belirleme kapasitesi, “tali” bir düzeye gerileyebilmektedir. Nitekim araştırmanın bu başlığında, diasporik topluluğun sosyal dünyanın yapısal meselelerinde kimlik tasarımlarından hangisine yakın olduğu netleştirilmeye çalışılacaktır.

Tablo 25. Katılımcıların Politik Kimliklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Muhafazakar	4	4,4	4,4
Milliyetçi	43	47,8	47,8
İslamcı	23	25,6	25,6
Muhafazakar-Milliyetçi	15	16,7	16,7
Sosyal-demokrat	1	1,1	1,1
Sosyalist	1	1,1	1,1
Diğer	3	3,3	3,3
Toplam	90	100,0	100,0

Tablo 25’te politik eğilimlerle ilgili veri setlerinin, dinsel ve milliyetçi kimlik tasarımları arasında “dengeleri” önemli ölçüde belirlediği görülmektedir. Buna göre, halkanın merkezinde “milliyetçilik”in yer aldığı, çeperlerin ise İslamcılık ve muhafazakârlığa açıldığı asimetrik bir kimlik alanı karşımıza çıkar. Milliyetçi kimliğin bu tablodaki baskın karakteri, Ortadoğulu topluluklardaki tipik “asabiyet” tasavvurlarıyla ilişkili görünse de; esas olarak, anavatandaki ulus-devlet modelinin kültürel gruplar arasında çatışmaya sahne olan karakteriyle bağıntılıdır. Nitekim kimlik grupları arasındaki hegemonik mücadelenin sert ve çatışmacı tonları, post-Baas döneminde de istikrarını korumuştur. Topluluklar arasındaki yarılmanın keskin görünümü ise, milliyetçi ideolojinin anavatan mirası olarak Türkmenlerde merkezileşmesinde önemli rol oynar.

Tablo 26. Katılımcıların “Huzur Bulacağı Toplum” Hakkındaki Tercihlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Milliyetçi toplum	40	44,4	44,4
Dini toplum	33	36,7	36,7
Laik toplum	9	10,0	10,0
Sosyalist toplum	1	1,1	1,1
Liberal-kapitalist toplum	4	4,4	4,4
Diğer	3	3,3	3,3
Toplam	90	100,0	100,0

Görüldüğü gibi, diasporik topluluğun önceki tablodaki siyasal yönelimi ile “huzur bulacağı toplum” tercihi arasında anlamlı bir korelasyon bulunmakta. Buna göre, baskın milliyetçi ideoloji, tahayyül edilen toplum yapısının da ana referansı olarak yer alır. İdeal toplum manzarasında, milliyetçi tonların hemen ardından sırayı din-temelli tasavvurlar alır. Bu çerçevede ana hatlarıyla milliyetçi-muhafazakâr bir çizgide konumlanabilecek Türkmen diasporanın, anavatanda karşılaştığı travmatik deneyimlerden hareketle, “laik ve demokratik” bir düzene kavuşma arzusu da %10 dolaylarında da olsa kendisini göstermektedir.

Tablo 27. “Kişi Hak ve Özgürlüklerini Garanti Altına Alma” Açısından Tercih Edilen Devlet Modeli

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde
Liberal devlet	3	3,3	3,3
Dini devlet	26	28,9	28,9
Sosyalist devlet	1	1,1	1,1
Milliyetçi devlet	34	37,8	37,8
Laik devlet	23	25,6	25,6
Diğer	3	3,3	3,3
Toplam	90	100,0	100,0

Tablonun sunduğu veri setleri, politik sahada modern ideolojik referansların diasporik grubu etkileme kapasitesi daha da netleşir. Buna göre, Türkmenlerin “tercih ettikleri devlet yapısı” ile “politik kimlik” ve “huzur bulacakları toplum” modelleri, istikrarlı bir eğilimi işaret etmektedir: *Milliyetçi siyasa...* Topluluğun politik alanla ilgili referanslarında, milliyetçilikten sonra ikinci sırayı dini motivasyonlar alır.

Diğer taraftan “laiklik” ise, bir habitus ya da kamusal deneyimi belirleyen referans alanı olmaktan öte, “devlet modeli”yle sınırlı olarak topluluk dünyasında yer alır. Bu gerçeklik, özellikle “tercih edilen toplum” ve “tercih edilen devlet” modellerinde netleşir. Ortaya çıkan asimetrik tabloda laiklik, “tercih edilen toplum” katmanında %10 ile sınırlıyken; konu, “tercih edilen devlet” modeline geldiğinde %25,6 ile ivme kazanır.

SONUÇ

Bu araştırma, ana hatlarıyla İstanbul’da yaşayan Kerküklü Türkmen diasporanın göç deneyimi, kültürel ve politik kimlik eğilimlerine odaklanır. Diasporanın metropoldeki varlığının arka planı, İstanbul’daki ekonomik dinamizmin içinde yer alma arzusuyla birlikte; anavatanlarında yakıcı gelişmelerden “kaçma” eğilimlerini barındırır. Nitekim Irak’ta, topluluklar arasında şiddet düzeyine varan hegemonik rekabet, Baas iktidarı ve sonrasında da varlığını sürdürmektedir. Yaşanan netameli süreç, Türkmen kitlede rutin bir kolektif eğilim olarak “göç”ü tetiklemiştir. Araştırma ise bu diasporik deneyimi, kuramsal analizin ayrıntılarına girmeden, nicel yöntemden hareketle anlamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede SPSS tekniğinden yararlanılarak, diasporik deneyimin “göç”, “kültür” ve “politik” sahalardaki görünümüne odaklanılmıştır.

İlk olarak Kerkük’lü Türkmenlerin cinsiyet, yaş ve diğer demografik dağılımları, araştırmamızın sınırlılıkları çerçevesinde yer almıştır. Araştırma evrenine Türkmen STK’larındaki faaliyetler üzerinden ulaşılmaya çalışıldığından, katılımcılar arasındaki cinsiyet dağılımında belirgin bir asimetri ortaya çıkmıştır. Dernek faaliyetlerinde erkeklerin belirgin yoğunluğu, kamusal deneyimin ataerkil kültür kodlarına açıklığını önemli ölçüde resmeder. Bu çerçevede araştırmamızın cinsiyet dağılımındaki eşitsiz tablo, dernek faaliyetlerine

katılımın oluşturduğu sınırlamalarla yakından ilişkilidir. Dolayısıyla, anketi cevaplayan erkek katılımcı sayısı, kadınlardan daha fazla çıkmıştır.

Türkmen grubun metropoldeki varlığı, 1960'lı yıllara değin uzanır. Ancak esas yoğunluk, 1990 Körfez Savaşı akabinde devlet başkanı Saddam Hüseyin'in iktidarını koruma güdüsüyle otoriter politikalarının dozunu artırmasıyla gelişir. Bu dönemden Saddam Hüseyin'in devrildiği 2003 yılına kadar göç oranı %45 dolaylarındadır. Göç dalgasında ikinci sırayı, 2003 sonrası dönem oluşturmaktadır. Bu dönemde A.B.D.'nin Baas yönetimini tasfiye etmesiyle birlikte gelişen *siyasal boşluk*, etnik farklılıklar adına çatışma ve gerilimlere sahne olmuştur. Bu gerçeklik de Türkmenlerin yoğun olarak Türkiye'ye göçünde etkili olmuştur. Türkmenlerin 2003 sonrası göç oranı %29 dolayındadır.

Topluluğun göç nedenleri ile ilgili olarak, içinde bulunulan siyasal ortam da etkilidir. Buna göre Irak'taki sosyo-politik ortamdaki değişimler, Türkmenlerin göç nedenlerindeki farklılaşmada da etkili olmaktadır. Somut bir ifadeyle, Baas iktidarı döneminde yapılan göçler de ana motivasyon "rejim baskısı" iken, 2003 sonrası göçlerin temel nedeni ya da motivasyonu "çatışma ve gerilim ortamı"dır.

Diasporik grubun %47 gibi yüksek bir oranda kendisini "Türkiyeli" olarak görmesi, entegrasyon çitasının yüksekliğini göstermekle birlikte, "anavatandan kopuş"u da resmetmekte. Göçe dönük "memnuniyet düzeyi" nin %90'lar civarında olması da, bu manzarayı belirginleştirmekte. Ancak Irak'a duyulan aidiyetin, %45 düzeyinde bir oranla çalışmada yer almasıyla; aidiyetle ilgili kolektif eğilimlerin hangi ülkeden yana ağır basacağı, ilerleyen dönemlerdeki araştırmalarla daha da netleşecektir.

Araştırmada Kerküklü Türkmenlerin kendilerini kültürel kimlik olarak birinci derecede dinsel kimlikle (Müslümanlık) tanımladıkları görülür. Ancak araştırmanın odağı "siyasal eğilimler", "tercih edilen toplum" ve "devlet biçimleri"ne kaydıkça; diasporik topluluğun temel referanslarının *milliyetçiliğe* kaydığı görülür. Buna göre politik eğilimlerde milliyetçilik %47 düzeyindeyken, İslamcılık tercihi %25'lerde yer almaktadır. Tercih edilen toplum yapısında "milliyetçi toplum" tercihi %44 iken; "dini toplum" tercihi %36 sınırındadır. Tercih edilen devlet tarzı olarak %37 "milliyetçi devlet", %28 ise "dini devlet" hanesinde yer almıştır. Bu verilerden yola çıkarak, Türkmenlerin sosyo-politik yönelimlerinde ana damar *dinsellik harmanlanmış milliyetçilik*dir.

KAYNAKÇA

- Bacacı H.** (2013). *Ürdün Kimliğinin Oluşmasında Filistinliler'in Etkisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Master tezi.
- Barth, F.** (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Ben-Rafael, E.** ve **Sharot S.** (1991). *Ethnicity, Religion and Class in Israeli Society*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Calhoun, C.** (2007). *Milliyetçilik*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ciğerci, N.** (2012). "Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Clifford, J.** (2015). "Diasporalar", *Diaspora ve Kimlik*, Çev: Mehmet Ali Yolcu, Konya: Kömen Yayınları.
- Ersoy, İ.** (2008). *Diaspora ve Kimlik: Eskişehir ve İstanbul'da Yaşayan Kırım Tatarları'nda Çoklu Kültürel Kimliğin İfade Alanı Olarak "Tepreş"*, İzmir: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Esman, M. J.** (2009). *Diasporas in The Contemporary World*, Cambridge, Polity Press.
- Danış, Didem** (2010). “Irak’tan İrağa: 2003 Sonrası Irak’tan Komşu Ülkelere ve Türkiye’ye Yönelik Göçler” *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi. Rapor No:21*.
- Duman, B.** (2010). “Türkiye’ye Yönelik Türkmen Göçü ve Türkiye’deki Türkmen Varlığı” *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, Rapor No:19*.
- Field, J.** (2008). *Sosyal Sermaye*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.
- Füzer, K. ve Monostori J.** (2016). “Social Capital, Social Exclusion and Rehabilitation Policy in the Hungarian Urban Context”, *Urban Social Capital*, USA: Routledge.
- Gellner, E.** (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Galabuzi, G.E. and Teelucksingh C.** (2010). “Social Cohesion, Social Exclusion, Social Capital”, *Region of Peel Human Service*, Canada.
- Hashim, A. S.** (2006). *Insurgency and Counter-Insurge in Iraq*, New York: Cornell University Press.
- Jenkins, R.** (2008). *Social Identity*, New York: Routledge.
- Liah G.** (1992). *Nationalism*, USA: Harvard University Press.
- Öğün, S. S.** (2000). “Türk Milliyetçiliğinde Hakim Millet Kodunun Dönüşümü”, *Türkiye’de Politik Değişim ve Modernleşme*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Öner, S.G.I.** (2012). *Ulus-Ötesi Göç Süreçlerinde Dini Ağlar ve Örgütler*, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özet, İ.** (2018). “Kentli Muhafazakârlarda Habitus Dönüşümü: Fatih ve Başakşehir Örneği”, Isparta: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özkul, D.** (2012). “Ulus-Ötesi Göç: Uluslar arası Göç Yazınında Yeni Paradigma”, *Küreselleşme Çağında Göç*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parkin, F.** (2006). “Marxism and Class Theory: A Bourgeois Critique”, *Social Class and Stratification*, USA: Rowman&Littlefield Publishers, 121- 142.
- Parkin, F.** (2002). *Max Weber*, London: Routledge.
- Pickel G. ve Gladkich A.** (2012) “Religious Social Capital in Europe”, *Transformations of Religiosity*, Ed: Gert Pickel and Kornelia Sammet, Wiesbaden: Springer VS.
- Ramadan, F.** (2016). *Filistinli Mülteci Sorununun Ürdün Filistin İlişkileri Üzerine Etkileri*, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Rex, J.** (1991). **Ethnic Identity and Ethnic Mobilisation In Britain**, Economic and Social Council.
- Schulz, H. L.** (2003). *The Palestinian Diaspora*, London: Routledge.
- Sennett, R.** (2011). *Ten ve Taş*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Silver, H.** (1994). “Social exclusion and social solidarity:Three paradigms”, *International Institute for Labour Studies*, Switzerland.
- Smith, A.D.** (2004). *Milli Kimlik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Spencer P. ve Wollman H.** (2003). *Nationalism: A Critical Introduction*, London: Sage Publication.
- Somersan, S.** (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve İrk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi

Yayımları.

Stäheli, U. ve Stichweh R. (2002). “Introduction: Inclusion/Exclusion – Systems Theoretical and Poststructuralist Perspectives” *Inclusion/Exclusion and Socio-Cultural Identities* içinde, Stuttgart: Lucius Yay.

Ulusoy, E. (2015). “Diasporayı Yeniden Düşünmek: Diaspora Teorisi ve Modern Diasporanın Temel Parametreleri”, *Göç Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 2.

Unger, R. M. (2004), *Social Theory*, London and New York: Verso.

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/2013-issizlik-rakamlari-aciklandi-25950400> (Erişim tarihi: 15.12.2018)

TDK

Sözlüğü,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c02d832643450.96021139 (Erişim tarihi: 01.12.2018)